

Supervivència lingüística i el respecte de la normativa: tot fent equilibris damunt la corda fluixa

Marc Gandarillas
Universitat de Florida

Aparentment, hi ha un fet que caracteritza tots els parlants de català, independentment del domini de la llengua que tingui cadascun: tots ens hem demanat alguna vegada quin ha de ser el paper de la normativa lingüística en la nostra vida diària. Tot sovint ens rebel·lem davant aquells qui volen imposar-nos com hem de parlar. De vegades ens fa l'efecte que els acadèmics de l'Institut no solament volen controlar com parlem en contextos formals, sinó que fins i tot viuen amb nosaltres, fan el cafè amb nosaltres i àdhuc s'alliten amb nosaltres. Quan encara no havia travessat la bassa gran, recordo que una vegada vaig anar a fer un cafè amb una amiga en una cafeteria del centre de Barcelona. Sembla que en algun moment vaig abaixar la guàrdia (ai las!) i vaig deixar anar un *bueno* pregon, d'aquests que surten de ben endins. Potser no us sobtarà que la reacció de la meva amiga fos: «Ostres, tot i que ets *profe* has dit un *bueno*!» Segur que tots ens hem trobat en una situació així, envoltats de policies de la llengua que miren de treure a la llum les nostres badades. I ep! Tots n'hem fet en algun moment, de policies de la llengua. I tots ho hem fet amb bona intenció.

D'una banda, titllem els acadèmics que remenen les cireres a l'Institut d'actuar d'una manera massa prescriptivista. Percebem, implícitament o explícita, l'arbitrarietat d'algunes de les normes que aquests aproven. Ensumem la ferum de l'artificialitat quan algú ens recomana que diguem que «els regals, *els els* vam donar als fills», quan probablement no coneixem ningú que ho digui així de manera espontània. De vegades tampoc no entenem per què aquests regals han de ser «*per a ells*», si espontàniament (almenys en la nostra varietat) sempre n'hem dit «*per ells*». Ni tampoc per què hem d'escriure (o fins i tot pronunciar) *digues-me* si sempre hem pronunciat *digue'm*; o *vaig conèixer-lo ahir*, en

comptes de *vaig conèixe'l ahir*. Malgrat les virtuts de la normativa (que en té, i moltes, com veurem més endavant), aquesta de vegades ens fa la guitza, fent-nos sentir imperfectes o defectuosos: independentment del nostre nivell d'estudis (un servidor és filòleg i lingüista), sembla que estiguem predestinats a anar coixos, en matèria de llengua. No podem evitar descarrilar de les vies normatives lliscadisses, sentir-nos com un vaixell que navega a la deriva i sense combustible. Fins i tot aquells que aconseguen enfundar-se la normativa actual

Tots ens hem demanat alguna vegada quin ha de ser el paper de la normativa lingüística en la nostra vida diària.

a la manera d'un guant de seda tampoc no se'n salven, de ser jutjats. «Ja sé que accepten això que has dit, però és una "castellanada": la normativa accepta "castellanades" constantment...»

Aquesta situació no solament fa que a molts parlants els faci l'efecte d'anar coixos de llengua, sinó que fins i tot pot fer que se sentin angoixats, desposseïts de la seva pròpia manera de parlar, assenyalats amb el dit de mestretites erudits i mundans.

Fins aquí, m'he limitat a descriure una cara de la moneda. I ja he dit més amunt que ningú no fa aquestes correccions amb mala intenció. De fet, em penso que corregir els altres d'una manera educada pot ser positiu. Demostra amor envers la llengua, i no necessàriament prescriptivisme. Sabem que el català es troba en una situació delicada. La situació utòpica seria: «Que cadascú parli com vulgui; la qüestió és entendre's.» Als Estats Units, per exemple, és així: no importa tant com es diu com allò que es diu. Tots podem estar d'acord que l'anglès, independentment de com es parli, té assegurada la continuïtat dins el mapa lingüístic a curt i llarg termini. En canvi, a casa nostra trobem una situació radicalment diferent: el català com més va menys es parla i, fins i tot quan es parla, no és infreqüent que s'assembli a una traducció mot per mot del castellà. En el cas del català,

si cadascú el parla com vol, la llengua se n'anirà en orris en un tancar i obrir d'ulls. Per tant, la normativa és necessària, i tenir cura de la llengua esdevé essencial. Ara bé, amb matisos.

D'entrada, tenint en compte les xifres d'ús tan esgarrifoses que ens arriben darrerament, allò que és primordial és *parlar-lo*. Imaginem-nos la Victòria: una persona que no parla mai en català perquè li fa vergonya parlar-lo, perquè sent que la vessarà tota l'estona, però amb nosaltres fa l'excepció de parlar en català. Què en traurem de bo si anem a fer-hi un cafè i l'hi amarguem amb retrets benintencionats que «no es diu *algo*: has de dir *alguna cosa*»? Probablement, afeblirem el vincle (ja prou feble d'entrada) que la Victòria té amb la llengua, i, tot i que d'alguna manera ens agrairà la correcció en el moment, això no farà altra cosa que refermar el seu sentiment com a parlant «no vàlid». «Veus? Ja ho sabia, jo, que no havia de parlar en català. Quan el parlo, sempre acabo fent el ridícul i m'han de corregir.»

Ara pensem en el cas d'en Joan, un setantí que té un gran interès per la llengua, malgrat que no va tenir ocasió d'estudiar-la (coses de la història...). És un apassionat de la llengua i té molt interès a aprendre'n de nosaltres; ens demana constantment com es diu «correctament» això o això altre, i hi tenim intercanvis interessants i enriquidors sobre la llengua. Aquí sí que, si volem, podem aprofitar l'avinentesa i treure el policia lingüístic que tots portem a dins! En aquesta situació, és gairebé segur que les nostres correccions no abaixaran l'autoestima lingüística d'en Joan ni faran que deixi de parlar el català; ans al contrari: els coneixements lingüístics d'en Joan i la seva curiositat en sortiran reforçats.

Deixant de banda la gran diversitat de Victòries, Joans i altres parlants que podem anar trobant, aquí us deixo uns punts clau que condensen com hauria de ser la nostra relació, com a parlants d'una llengua minoritzada (no pas precisament minoritària), amb la normativa, i què en podem fer, del policia lingüístic que tots duem a dins:

1. La normativa lingüística és necessària, especialment per a normalitzar una llengua en la situació del català, que no té altres referents possibles (per exemple, parlants monolingües que dictin la norma de la llengua de manera espontània, natural).

2. Tenir en compte la normativa, amb les seves virtuts i defectes, és un acte de solidaritat i estima envers la llengua. La normativa mira de donar cabuda a totes les varietats de la llengua. Una normativa òptima

és aquella amb què qualsevol parlant, parli la varietat que parli, es pot sentir representat. Malauradament, sabem que tal cosa no passa gairebé mai. I això em duu al punt següent...

3. La normativa no és perfecta (o, si voleu, pot arribar a ser molt imperfecta). Els acadèmics que se n'encarreguen miren d'estar a l'aguait de les tendències de la llengua, amb l'objectiu d'equilibrar «allò que es diu» amb «allò que s'hauria de dir». El fet és que la normativa mai no pot estirar massa la corda entre l'un i l'altre extrem. També és important tenir en compte que la normativa té un punt d'artificial (aplegar totes les varietats en una de comuna!) i d'arbitrari (per exemple, moltes de les votacions sobre neologia es fan a mà alçada; és a dir, 4 persones diuen que s'ha de dir X, i 5, Y; llavors, l'opció Y és la correcta). Per això, hem de respectar la normativa com un acte de solidaritat i amor envers la llengua, però alhora...

4. Cal ser crític (constructivament) amb la normativa. La llengua no la fan uns acadèmics, sinó els parlants. Perquè la normativa que fan els acadèmics fos vàlida sense que calgués qüestionar-se-la, entre aquests acadèmics hi hauria d'haver gent de totes les classes socials, totes les edats i totes les varietats de la llengua. La normativa comet errors, però, en comptes de criticar-la, cal tenir en compte que l'Institut es mostra receptiu als suggeriments dels parlants. Hi ha mots i expressions que només s'han acceptat després que algun parlant ho fes notar. No vol dir que aquell mot o expressió fos incorrecte: simplement, els acadèmics de l'Institut no tenien notícia que el mot X volgués dir Y en tal lloc. Si fem servir cert mot i (encara) no apareix en el diccionari, escrivim-los: tindrem una oportunitat d'enriquir la normativa i fer-la més propera a la parla popular d'arreu del territori lingüístic. Per això, cal no renunciar al propi idiolecte (la manera de parlar genuïna i inconfusible d'una persona): el fet que «això no surti al diccionari» no implica necessàriament que sigui «incorrecte» i, per tant, que ho hàgim d'evitar. Molta riquesa lingüística es pot perdre per aquesta banda.

5. Hem de ser comprensius amb la normativa. Hem de tenir en compte que la normalització del català no és una tasca senzilla, en part per la manca de parlants monolingües que puguin servir com a referents. El català evoluciona, com qualsevol altra llengua, però ho fa en contextos de bilingüisme (és a dir, de bracet amb el castellà, el francès o l'italià, segons el cas). Pensar en «què seria correcte» en certs contextos requereix un grau d'abstracció elevat, la qual cosa explica que de vegades s'arribi a solucions artificials per a omplir alguns buits de la normativa.

6. La llengua no es nodreix només de gramàtica o vocabulari. Cal anar més enllà. L'ús del català està sotmès a interferències que sovint passen desapercebudes al millor corrector automàtic (i, malauradament, en molts casos també quan la correcció va a càrrec d'éssers humans). Quan algú ens explica una cosa que ens sorprèn i li responem: «Però, què m'estàs explicant?» (en castellà, «*Pero, ¿qué me estás contando?*»), estem produint un enunciat impecable des del punt de vista gramatical i del vocabulari, però completament erroni des de la perspectiva de l'ús de la llengua (igual que quan diem «no t'ho perdís!»). Però compte...

7. «Ull viu: ultracorrecció!» No tot allò que sembla castellà és un castellanisme. En el moment en què un parlant evita *entregar* i el substitueix per *lliurar* només perquè *lliurar* és la forma que s'allunya més del seu equivalent en castellà, està incorrent en una ultracorrecció. Corregir excessivament la parla d'una persona propera pot fer que aquesta persona dubti i miri de «forçar» allò que li sona «més català», no fos cas que fos una «castellanada». Si teniu coneixements d'altres llengües com ara l'italià o el francès, veureu que també s'assemblen molt entre elles i al català.

8. Convé prendre la normativa com a referència, no pas com a «paraula divina». Una vegada vaig llegir un text que feia servir una metàfora interessant i molt gràfica: deia que parlar seria una mica com vestir. Sapiguem en quins contextos convé parlar

d'una manera (amb vestit i corbata) i en quins d'una altra (amb pijama). Si un dia se t'escapa un «algo» amb els teus fills, probablement no és la fi del món. Si això et passa a l'aula com a professor, llavors sí que hem begut oli (reprentant la metàfora, això equivaldria a un professor amb plantofes!). I ja no parlem de quan hi ha presentadors de televisió o ràdio que, tot i llegir d'un guió, deixen anar *buenos* i *vales* a dojo, o renunciïn contínuament al català a l'hora d'explicar acudits, donant a entendre que la nostra llengua no pot arribar a tot arreu (o, sense voler, menystenint catalanoparlants que no parlen castellà, com ara els de la Catalunya Nord, els de l'Alguer o alguns estrangers residents a casa nostra que han decidit fer del català la seva llengua prioritària).

El problema del català no és que es parli malament; el problema de debò és que no es parla prou (potser per por de vessar-la). Respectem la normativa, però no deixem que aquesta es converteixi en un arbre que ens impedeixi de veure el bosc. És preferible que un 70% de la gent tingui el català com a llengua habitual que no pas que només ho sigui un 30% (això sí, un 30% amb un català normativament impecable)? «El que importa és comunicar-se.» Sí, hi estic d'acord, però per a comunicar-nos necessitem una llengua i, malauradament, la situació del català no és la mateixa que la de l'anglès. Les darreres dades d'ús del català en tot el domini lingüístic fan pensar que, si no «canviem el xip», al final ja no tindrem ni *alogs* ni *quelcoms*. ■

